

UN PARTENERIAT ECHITABIL ÎNTR-UN ÎNVĂȚĂMÎNT DEMOCRATIC

Elena Dragan, dr. conferențiar,
Universitatea de Stat „A. Russo”

Le présent article vise à mettre les accents sur les directions et les perspectives dans l'éducation vues sous le prisme des dernières transformations et réformes dans le domaine.

On s'est axé sur l'intégration européenne de ce processus, sur la mobilité des apprenants, sur le caractère démocratique de l'enseignement et l'autodidactisme de l'apprenant.

On n'a négligé non plus le rôle du professeur –modérateur dans ce processus bien compliqué. L'impératif du temps exige que ce dernier soit l'un d'excellence, qui soit en même temps et l'auteur, et l'acteur et le créateur de son activité.

L'apprenant, lui aussi, n'étant pas l'un d'autrefois, il veut construire lui-même sa personnalité unique et originale, être autonome à choisir sa voie et à disposer encore d'un maximum d'initiative.

Procesul de instruire este un sistem de interconexiuni ce se reamanejează proporționat incontinuu. O osmoză inevitabilă are loc între contextul socio-cultural și sistemul educațional. Din acest punct de vedere, sistemul educațional, ca orice alt sistem, este un ansamblu de elemente în interacțiune dinamică organizate în jurul unui obiectiv [Rosnay, 1975].

Învățământul actual a evoluat mult, trecând printr-o serie de reforme succesive, fără a fi neglijat, totodată, tot ce a fost pozitiv și valoros în învățământul de ieri. Cu toate acestea, școala de azi continuă să simtă necesitatea unor noi reforme.

Noul Curriculum educațional, al cărui scop este calitatea, conține mai multe deziderate pentru atingerea acestui obiectiv:

- a forma persoane active capabile de a învăța să învețe;
- a contracara inegalitățile crescînde și consecințele lor;
- a considera diversitatea de păreri ca o calitate prețioasă.

Aceste cerințe față de procesul educațional sunt aproape aceleași în toate țările avansate, ceea ce dovedește că uniformizarea acestui proces este inevitabilă și în această paradigmă va învinge originalitatea.

Instruirea modernă presupune o alegere:

- între tradiționaliști, care insistă asupra caracterului prioritar și esențial al transmiterii moștenirii intelectuale, și moderniști, care ar dori un învățământ ce ar răspunde imperativului timpului;
- între cunoștințe savante și cunoștințe utilitare;
- între cultura scrisului, care privilegiază eficiența și durabilul, și cultura ecranului, care asigură primatul spontanului și imediatului;
- între abordări cantitative și calitative;
- între local și global;
- între tradiție și modernitate.

În toată această diversitate trebuie de găsit o variată incluzivă, dar nu exclusivă, ce ar permite avansarea sigură spre un punct de bază ideal.

Este o sarcină deloc ușoară de a decide între un trecut cunoscut și un viitor în mișcare pentru ca, înfruntînd diverse obstacole prin căi neabătătorite și tatonînd într-un spațiu circumscript, să grăbim apropierea viitorului confortabil [Attali, 1996, NC. 3p.122].

Este dificilă calea de trecere de la cunoscut la ceva încă necunoscut, de la o stare mecanică, relativ stabilă, la o stare sistemică ce include incertitudini și turbulențe.

E greu, dar nu e tocmai imposibil de a concilia durabilul cu instantaneul, creta sau discursul cu ecranul, realul cu virtualul, ziua de ieri cu cea de azi și de mîine.

Este perceptibil, în acest sens, impactul crescînd al evaluărilor internaționale, care diagnostichează, prin intermediul unor analize comparative, punctele forte și cele slabe ale sistemelor educaționale, și care orientează, în același timp, dezbaterile publice și deciziile politicii naționale în materie de educație [Baye,2001].

Printre prioritățile sistemului educațional, se numără în primul rând, flexibilitatea sistemelor, care este încurajată cu scopul de a permite o mai mare mobilitate.

Noua cultură educațională pe tot parcursul vieții presupune ca un număr tot mai mare de persoane să învețe în afara structurilor educaționale tradiționale, ceea ce ar permite utilizarea NTIC. S-ar cere, în acest sens, o cultură educațională ce ar propulsa sistemul învățămîntului spre o mai mare eficacitate și echitate [Vandenberghe, 2002].

Educația se vrea a fi complexă, deoarece numai astfel e posibilă excluderea incertitudinii cognitive, abordarea problemelor în mod interdisciplinar, incitarea curiozității, fructificarea raționalului, imaginarii, transculturalului.

La nivel epistemologic, educația trebuie să favorizeze crearea, pentru cel ce învață, a unei culturi umaniste și a unei culturi tehnice precum și a unei filosofii de viață care să-l facă să mediteze asupra propriei sale căi.

La nivel civic și etic, educația trebuie să cultive un angajament și o responsabilitate cetățenească. Sistemul educațional modern are o bază psihopedagogică destul de durabilă. Printre curentele cele mai avansate în psihologia modernă putem menționa curentul Personalist (centrat pe persoană), care se pronunță împotriva unui învățămînt axat preponderent pe conținuturi ce se bazează pe metode magistrale, metode în care se oferă prea puțin loc subiectivității, libertății în genere a subiectului supus procesului educațional. Într-un cuvînt, curentul în cauză pune accentul pe dezvoltarea autonomă a subiectului, spre deosebire de psihologia deterministă și behavioristă, care acordă o atenție sporită obiectului educației [Neill, 1970].

Curentul Personalist are două direcții în procesul educațional:

- educația nedirecționată a lui Rogers (1976);
- pedagogia interacțională reprezentată de pedagogia organică (obiectivul și dinamismul educației se află în subiect, în dezvoltarea și perfecționarea personalității care se educă) și de pedagogia deschisă (persoana supusă educației este autorul și actorul vieții sale) [Freire, 1974, 1980].

Atingerea acestor deziderate presupune un răspuns la întrebarea: cum trebuie promovată aventura cunoașterii?

Toți cercetătorii în domeniul educației consideră că o persoană cultivată este acea persoană care este capabilă de a folosi cunoștințele obținute în soluționarea problemelor societății.

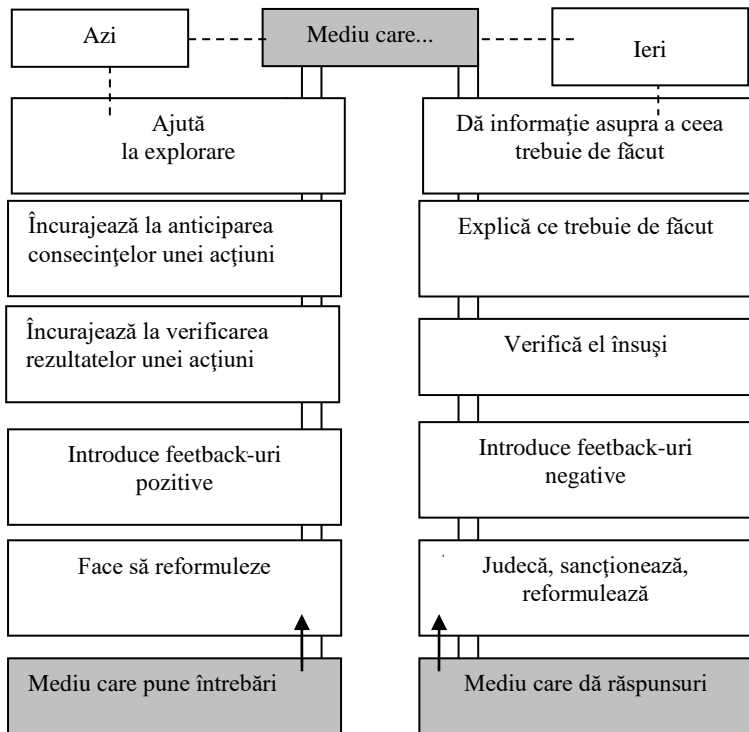
În acest sens este esențial de a favoriza menținerea stării de curiozitate, de a mobiliza potențialul creativ și imaginativ al subiectului educației, și

de a nu-l închista în găoacea propriilor cunoștințe stocate care, de cele mai dese ori, duc la necunoștință.

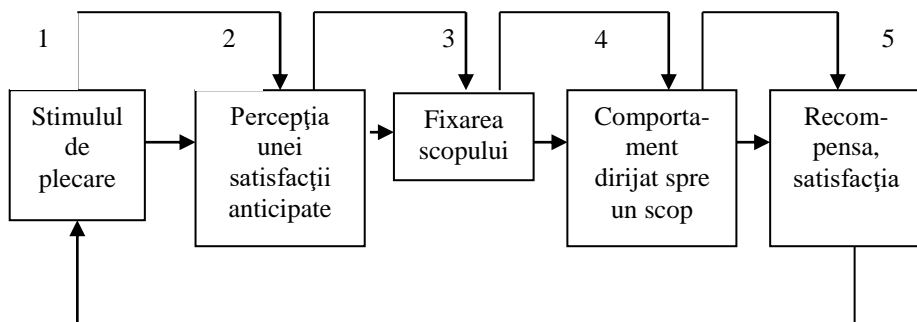
Este cunoscut faptul că procesul instructiv se efectuează prin intermediul a zece acte cognitive care corespund celor zece aptitudini potențiale ce trebuie permanent reactualizate [Trocme-Fabre, 1999]: (1) a ști a dezvălui esențialul; (2) a ști a accepta imprevizibilul, diversitatea legilor vieții; (3) a ști a organiza, a structura, a categorisi, a clasa, a generaliza, a abstractiza, a selecționa; (4) a ști a inova; (5) a ști a schimba; (6) a ști a înțelege; (7) a ști a comunica; (8) a ști a integra.

Meirieu (1997) a definit clar conceptul de educație și principiile care stimulează situațiile educaționale: „educația este o relație disimetrică necesară și provizorie vizînd evidențierea subiectului”.

Acest sistem este menit să asigure un mediu capabil de a favoriza trecerea obstacolelor, în special de către subiectul educației [Dupont, 2002, p.71]. Schematic aceasta ar putea fi reprezentat după cum urmează:

Pentru atingerea acestor opțiuni, subiectul educației, pînă la angajarea în nivelul educațional, trebuie să parcurgă un drum interior cognitiv:

Toate rapoartele internaționale și naționale ilustrează faptul că se caută o strategie nouă pentru instituția educațională, pledîndu-se pentru apropierea ei de mediu, pentru reducerea excluziunii (Comisia Europeană 1995); articularea între ele a diferitor secvențe ale învățămîntului (UNESCO, 1995); organizarea unui învățămînt pe parcursul întregii vieți pentru toți, urmînd o echitate și o coeziune socială. (OCDE 1997, UNESCO, 1996); ridicarea calității instituției educaționale [Glather Thuler, 1994]; [Lire encadré. p. 96].

Aceste schimbări în învățămînt însă, n-ar fi posibile fără remanierea actorilor de bază ai procesului educațional care sunt profesorul și elevul (studentul).

Profesorul modern: cine este el?

Școala modernă are nevoie de un profesor de excelență care ar fi capabil să articuleze mai multe fațete ale activității sale: competențe specifice la diverse materii, competențe socio-culturale, competențe socio-pedagogice, competențe psihologice, de reflecție ș.a.

Aceasta nu-i deloc ușor, dat fiind faptul că această meserie este multidimensională. În plus, publicul de elevi (studenți) este din ce în ce mai eterogen, părinții și societatea nu mai acordă profesorului (cu părere de rău) creditul de încredere de care el ar avea nevoie.

Dacă am întreba un profesor care sunt calitățile necesare profesiei sale, el ar răspunde: „Mai întîi respectul față de alții, mai apoi acceptarea dreptului de a fi diferit”.

Adevăratul profesor trebuie să fie dotat cu competențe indispensabile pentru propria sa evoluție; trebuie să fie un cercetător care să mediteze asupra propriei sale activități; trebuie să fie un actor educațional, mesage-

rul unui proiect social; trebuie să conștientizeze faptul că, informația pe care el o transmite trebuie să incite pasiunea de a învăța, de a căuta și de a descoperi. Misiunea profesorului constă în:

- a promova încrederea în sine și în dezvoltarea personalității fiecărui elev;
- a face ca toți elevii să-și poată aplica cunoștințele și să obțină competențe care i-ar face apti pe alții de a învăța toată viața, de-ași aduce contribuția la viața socială, economică, culturală;
- a pregăti cetățeni responsabili, capabili de a contribui la dezvoltarea unei societăți democratice, solide, pluraliste și deschisă față de alte culturi;
- a asigura tuturor șanse egale de emancipare socială;

Printre multiplele obiective ale profesorului modern ar putea fi menționate și următoarele:

- a învăța a cunoaște sau „a învăța să înveți”;
- a învăța a face, adică aplicarea în practică a cunoștințelor achiziționate, ceea ce implică, în același timp, și capacitatea de inițiativă și de rezolvare a problemelor neașteptate;
- a învăța a trăi în comun, a descoperi apropiatul și a-l înțelege într-un spirit de toleranță;
- a învăța a fi, adică a dezvolta originalitatea personalității, dar și a favoriza diversitatea talentelor;
- a favoriza intenționalitatea individuală și colectivă ș.a.

Din cele spuse, reiese că este vorba nu numai de a învăța, dar, mai cu seamă, de a învăța a vedea relevanța cunoștințelor achiziționate la soluționarea macro-problemelor sociale.

În circuitul tradițional al procesului de predare-învățare, se cere de a rezerva un loc mult mai impunător pentru autoinstruire care nu exclude dreptul la eroare din partea subiectului educației.

Așa cum orice profesor este unic, la fel este și fiecare elev.

Datoria profesorului este nu numai de a putea să-și exprime originalitatea și singularitatea, dar și de a putea să înțeleagă singularitatea, dar și originalitatea elevului. De la profesor se cere:

- să fie actor social capabil, în baza unor obiective prioritare, definite de sistemul educațional, să le integreze în activitatea sa;
- să fie cercetător capabil de a pune în aplicare cunoștințele pedagogice pentru a fi autoritate;
- să fie instruit, să dispună de o cultură bogată atât în plan disciplinar, cât și științific;
- să fie o persoană capabilă de a stabili relații constructive cu ceilalți membri ai comunității educaționale;

- să fie un pedagog capabil de a diagnostica și de a identifica obstacolele întâlnite și de a propune activitățile cele mai adecvate pentru a înlătura aceste obstacole;
- să fie practicician capabil de a integra în activitatea sa totalitatea cunoștințelor acumulate în decursul formării inițiale și continue.

În domeniul „savoir”, profesorul trebuie să posede cunoștințe multi-referențiale care îi vor permite să se descurce în situațiile complexe pe care le va întâlni în activitatea sa, în comunicarea cu elevii; cu alte cuvinte, el trebuie să fie un savant în educație, dispunând de elementele necesare pentru propria sa evoluție.

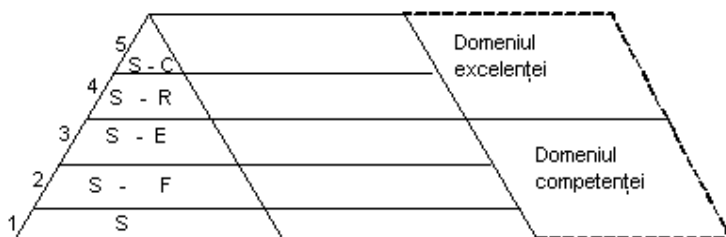
În domeniul „savoir-faire” profesorul trebuie să aplice acele cunoștințe enciclopedice în sala de studii pentru a dirija elevii spre o însușire activă și voluntară a cunoștințelor și capacităților.

În domeniul „savoir-être”, profesorul va trebui să posede niște competențe relaționale, care presupun un climat dispus spre dialog, schimb de cunoștințe, un dialog de culturi, o confruntare de idei.

În domeniul „savoir-réfléchir”, profesorul trebuie să dispună de voința de punere în discuție și de depășire de sine, invitând la o analiză reflexivă asupra cunoștințelor, capacităților, competențelor și rezultatelor practicii utilizate.

În domeniul „savoir-crée”, profesorul trebuie să devină autorul propriei sale activități, putând astfel, să-și recunoască legitimitatea de a crea, de a imagina și de a inova.

În evoluția sa, profesorul avansează de la domeniul competențelor spre domeniul excelenței ca în schema ce urmează:

Deci profesorul excelent va fi dotat în plus cu o capacitate reflexivă și creatoare (nivelul 4,5); la nivelul 1,2 și 3, el este agent și executor; la nivelul 4, el devine actor al sistemului educațional avînd o viziune critică asupra activității sale, iar nivelul 5 îl face să devină autor, inițiator, cercetător și creator.

De Gennes (1995), vorbind despre profesor, spunea: „... el nu este un profet, nici un savant „cosinus”, dar este mai întîi de toate un explorator”.

Cu alte cuvinte, profesorul nu este altcineva decât persoana care își pune întrebări și care încearcă să răspundă la mii de „de ce?”, dar care, de multe ori, se ciocnește de un învățămînt dogmatic deductiv.

În relații cu elevul, profesorul nu este decât un moderator, dar care se vede confruntat cu o generație de elevi care nu acceptă atît de ușor elemente culturale și științifice în raport cu lumea lor trăită imediat.

Pentru profesor, „a învăța” înseamnă a achiziționa cunoștințe; pentru elev „a învăța” s-ar asocia cu „a descoperi” și „a înțelege”, dar această prioritate este eclipsată de necesitatea de a asculta, a memoriza și a ști.

Din aceste considerente, profesorul de azi se confruntă cu multe greutăți în activitatea sa (violența elevilor, neflexibilitatea profesorilor ș.a.). Fiind pus deci, în situația de a acorda o mare atenție modului său de implicare în relațiile cu elevii, profesorul, vorba lui Junghang (1999) trebuie să dea atenție egală atît sensibilității, cît și intelectului, relația profesor-elev ar fi cu mult mai favorabilă. Ar fi de dorit ca relația profesor-elev:

- să favorizeze autonomia elevului;
- să determine ca profesorul să predea mai puțin pentru a deveni un mediator al actului instructiv;
- să deplaseze însuși locul de evaluare a cunoștințelor de la profesor spre elev care va fi impus să se autoevalueze.

Profesorul nu are dreptul să inhibeze acțiunile elevului. Mecanismele provocatoare ale inhibiției ar fi de mai multe tipuri: conflicte între impulsurile instinctive și interdicțiile socio-culturale; între automatisme de gîndire și acțiuni impuse; o serie de piedici și grile explicative a vieții în societate; o mulțime de alte frîne privind exprimarea unei originalități pur personale.

Profesorul nu are dreptul să fie agresiv, deoarece, conform opiniei lui Goleman (1997) și Gauthier (1999) agresivitatea omenească nu este decât o rătăcire în aprecierea adevărului și a expresiei emoțiilor noastre.

Reprezentanții pedagogiei alternative Freinet, Montessori, Decroly ș.a. pun accentul pe autonomia elevului, profesorul fiind numai un „acompaniator” care îl ajută pe elev să însușească cunoștințe, să acționeze, să experimenteze, etc.

Elevul modern: cine este el?

Care n-ar fi factorii genetici, originea socială și culturală, instituția educațională pe care o urmează, elevul modern încearcă să găsească răspuns la întrebările sociale, culturale, afective, intelectuale ș.a. care „mișună” în universul lui personal; elevul vrea să înțeleagă lumea în care trăiește, să decodeze informațiile mediatice care îl iau cu asalt, să-și afirme personalitatea unică și originală; să-și impună modul său de a fi și de a trăi printre alții; cu alte cuvinte, elevul dorește ca instituția pe care o urmează

să-l ajute să-și construiască cunoștințe, în loc să se mulțumească numai a le transmite.

Astfel, motivația stimulează comportamentul unei persoane, canalizează energia sa. Tardif (1992) și Viau (1994) au descris amănunțit mecanismele dinamicii motivaționale, interesului față de o abordare activă a cunoștințelor bazate pe învățarea problematizată sau prin proiect, potențialului motivațional degajat atunci când elevul este pus în situația și necesitatea de a învăța.

Mecanismul motivației dinamice are la bază percepțiile pe care elevul le are despre el însuși și care îl incită să aleagă o activitate, să se angajeze și să persevereze în îndeplinirea ei în vederea atingerii unui scop (Lire encadré 4.2, p. 87).

Toate aceste tentative, experiențe, inovații vorbesc despre faptul că este necesar de a elibera elevul de constrângere, de a-i fortifica dorința de a învăța (Vaneigem, 1995).

O soluție a tuturor acestor probleme ar fi anume favorizarea autonomiei elevului, autonomie ce i-ar permite să-și proiecteze de unul singur traseul educațional.

Care n-ar fi paradigmele în care se încadrează procesul educațional, important este ca ele să-l determine pe profesor să mediteze asupra propriei sale activități, s-o regleze și s-o autoevalueze; să contribuie la crearea paradigmei în care elevul s-ar putea manifesta cu un maximum de inițiativă.

Din cele expuse, am putea face următoarele concluzii:

- la etapa actuală, asistăm la o osmoză inevitabilă între contextul socio-cultural și sistemul educațional.
- instituția educațională modernă suferă de artrologie: articulații între primar, secundar și superior, articulații între mediul familial, social și cel educațional.
- se cere trecerea de la un învățământ conservator la unul inovator.
- suntem în căutarea unei educații civice ce ar reflecta o veritabilă democrație educațională.
- pentru atingerea rezultatelor scontate e necesar ca toți actorii comunității educaționale (administrație, profesori, părinți, elevi) să aibă o viziune comună asupra problemelor de educație și a celor pedagogice.
- ideal ar fi ca profesorii să fie unii de excelență, care să facă a gândi, să ajute a construi și care, la momentul oportun, să propună structurații și conceptualizări clare și înțelese.
- fără a neglija conținuturile în instruirea modernă, accentele s-ar deplasa mai mult pe competențele transversale: elevul trebuie să învețe a

observa, a comunica, a induce, a deduce, a generaliza, a sintetiza, a evalua și a se autoevalua.

- profesorii trebuie să se formeze în continuu conform necesităților și planurilor de carieră.

Bibliografie selectivă

1. Attali, J., Chemins de sagesse, -Paris, Fayard, 1996
2. Attali, J., L'école d'après –demain. Perspectives (revue trimestrielle d'éducation comparée) vol. 26 nr.3, 1996, pp.471-474
3. Baye, A., Évaluations internationales : les enjeux du jour et de l'histoire.Actes du Colloque international du CEDEF, 2001, pp 69-77
4. de Gennes, P.G., Les objets fragiles –Paris, Plan, 1994
5. de Rosnay, J., Le microscope –Paris, Plan, 1975
6. Dupont, P., Faire des enseignants, -Bruxelles, De Boeck & Larcier, 2002
7. Fabre, P., L'éducation comme pratique de la liberté, –Paris, éd. Du Cerf, 1974
8. Fabre, P., La pédagogie des opprimés –Paris, Maspéro, 1980
9. Gauthier, J., L'intelligence émotionnelle en Interface. La revue de la recherche (Québec), vol. 20, nr.1, 1999, pp 28-37
10. Goleman, D., L'intelligence émotionnelle, Paris, Lafont, 1997
11. Meirieu, P., Quelles finalités pour l'éducation de la formation. Sciences humaines (France), nr. 76, 1997, pp 30-35
12. O.C.D.E., L'analyse des politiques éducatives, -Paris, O.C.D.E., 1997
13. O.C.D.E., Les parents partenaires de l'école, -Paris, O.C.D.E., 1997
14. O.C.D.E., Littératie et société du savoir -Paris, O.C.D.E., 1997
15. Rogers, C., Liberté pour apprendre? -Paris, Dunod, 1976
16. Tardif, J., Pour un enseignement stratégique. L'apport de la psychologie cognitive, -Montréal, Logiques, 1992
17. Trocme –Fabre, H., Réinventer le métier d'apprendre, -Paris, Edition d'organisation, 1999
18. UNESCO, L'Éducation. Un trésor est caché dedans, -Paris, Unesco et Odile Jacob, 1996
19. Vaneigem, R., Avertissement aux écoliers et lycéens. –Turin, Mille et une nuits, 1995